

6. přednáška KEE/ESV

6. přednáška KEE/ESV

6. přednáška KEE/ESV

6. přednáška KEE/ESV

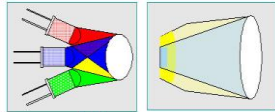
LED

Výroba bílého světla

(2 500 až 4 000 K – teplé odstíny, 5 000 až 10 000 K – studené odstíny)

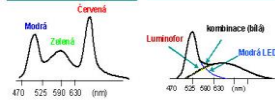
1. Míchání světla R, G, B

- Náročný software a hardware
- Riziko rozdílné rychlosti degradace čipů – posun barvy vyzařovaného světla během života
- Nižší výsledný jas

2. Fosforescence luminoforů

- a) Modrá dioda InGaN budící luminofor ytřito-hliníty granát aktivovaný cerem ($\text{Y}_3\text{Al}_5\text{O}_{12}:\text{Ce}$)
- Energeticky úspornější a menší rozměry
 - Horší R_a – R a G

- b) Třípásmový luminofor a UV záření

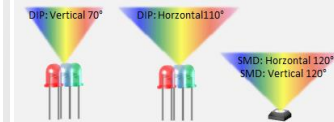
- $R_a > 85$

LED

T_{en} (K)	RGB			modrá LED + luminofor		
	R_a (-)			R_a (-)		
	70	85	90	70	85	90
2 700	287	273	264	211	200	196
3 800	273	261	254	199	190	189
5 000	255	245	239	189	182	179

- Světlo vyzařované čipem se usměrňuje pomocí vhodných optických prvků a krytu z epoxidové pryskyřice (barva shodná s barvou vyzařovaného světla)

- Konfigurace reflektoru – určuje úhel vyzařování světelného svazku (8 až 120°)

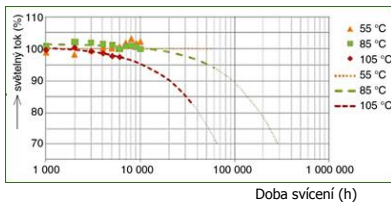
Sférická plocha - snižuje ztráty totální vnitřní reflexí a působí jako čočka – zmenšuje vyzařovací úhel
→ **rovinová plocha** – seřiznutím čočky

6. přednáška KEE/ESV 23. března 2016

8

LED

- Zvýšení světelného toku** – zapojení několika čipů do série či krystal se zvětšenou plochou se zajištěním chlazení PN přechodu (mezí hodnoty 85 až 100° C)

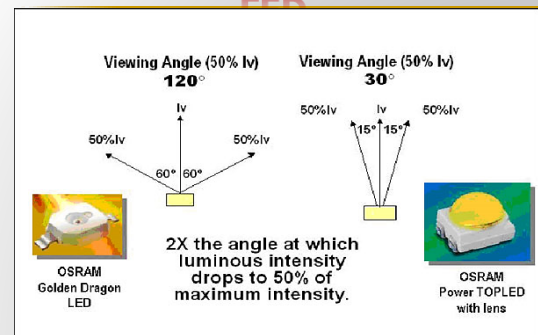

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

9

LED

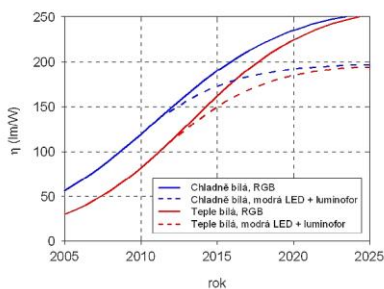

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

10

LED

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

11

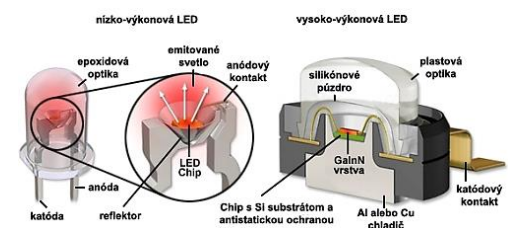
LED

Dnes

- Přiklon až 10 W
- Proud řádově jednotky A
- Světelný tok až 1 000 lm

Rozdělení

- Diody o malém výkonu (1 až 2 mA)
- Standardní diody ($I > 20$ mA)
- Vysoko – výkonné LED ($I > 350$ mA)

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

12

LED

ROZDĚLENÍ SVĚTELNÝCH DIOD PODLE VÝKONU

Standardní LED

$P = 0.1 - 1 \text{ W}$
 $\Phi = 10 - 100 \text{ lm}$

Lineární a plošné
zdroje světla

Výkonové HP LED

$P = 1 - 5 \text{ W}$
 $\Phi = 100 - 700 \text{ lm}$

Bodové a lineární
zdroje světla

Vícečipové COB LED

$P = 5 - 180 \text{ W}$
 $\Phi = 0.7 - 18 \text{ klm}$

Bodové zdroje
světla

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

13

LED

Použití samotných LED je omezené – sestávají se do určitých celků
- Náhrada dosud používaných zdrojů

❖ LED žárovky

❖ Reflektorové

❖ Speciální (trubicové, pro chladničky, atd.)

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

14

LED

Výkon LED světelného zdroje je výsledkem kombinace tří skupin komponent

Optika LED žárovky

umožňuje přesně usměrňovat světelný tok světloemittující diody (LED) – umožňuje dosáhnout stejného nebo lepšího světelného efektu LED zdroje jako v případě nahrazovaného klasického světelného zdroje (tvar světelného paprsku, intenzita, barevné podání, teplota chromatičnosti apod.)

Elektronika LED světelného zdroje

elektronické řízení proudu protékajícího samotným čipem (musí být naprosto kompatibilní s napájecí sítí) a současným elektronickým vybavením, jako jsou stmívače a transformátory

Mechanické a chladičové součásti

zajištění mechanické kompatibility (tvar, rozměry) tak, aby zdroj bylo možné použít v současných svítidlech a typech patič. Chlazení je vzhledem k velké tepelné citlivosti polovodičových součástek naprosto klíčové pro správné fungování LED světelného zdroje a k zajištění jeho dlouhé životnosti

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

15

LED

• LED 3.90W = 35W

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

16

LED

Výhody

- Geometrické parametry - malé rozměry
- Spojování do série – vyšší světelné toky
- Snadná regulace a ovládání
- Minimální doba náběhu
- Plná stmívatelnost bez změny barvy
- Energeticky úsporné osvětlení
- Dynamické řízení intenzity a barvy světla
- Vysoký jas
- Vysoká účinnost, měrný výkon až 160 lm/W – běžně 70 lm/W
- Vysoké R_a
- Lze vytvořit UV i IR záření
- Doba života až 100 000 h
- Teplota okolí -30 až 60° C
- Mechanická odolnost
- Neobsahují Hg

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

17

LED

Nevýhody

- Nutné chlazení PN přechodu
- Velká závislost na okolní teplotě
- Vysoká cena

Použití

- **speciální OS** – signalizace elektrické zařízení, dopravní značení, palubní desky aut, zobrazovací technika a reklamní osvětlení, čtení čárových kódů, optické myši PC, dliní svítliny, vytváření hmot, atd.

- **zdravotnictví** – dezinfekce vzduchu, terapie kožních a vnitřních nemocí

- **venkovní OS** – architekturní osvětlení budov, VO, tunely, optické vedení řidiče

- **vnitřní OS** – byty, kanceláře, muzea, obchody, atd.

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

18

LED

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

19

PŘEHLED

Světelný tok obyčejných žárovek a jejich náhrad

druh žárovky	Světelný tok v lumenech (lm) a vhodné náhrady		
	OBYČEJNÁ ŽÁROVKA	KOMPAKTNÍ ŽÁRIVKA	LED ŽÁROVKA
15W obyčejná žárovka	90	125	136
25W obyčejná žárovka	200	229	249
40W obyčejná žárovka	400	432	470
60W obyčejná žárovka	700	741	806
75W obyčejná žárovka	900	970	1055
100W obyčejná žárovka	1300	1398	1521

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

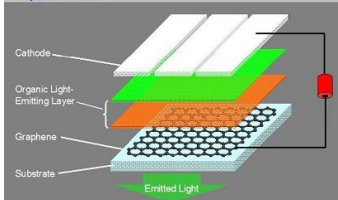
20

OLED

Budoucnost ?

- = organické světelné diody
- luminiscenční vrstva z organických sloučenin

Graphene OLED

6. přednáška KEE/ESV

23. března

6. přednáška KEE/ESV 23. března 2016

22

SVÍTIDLA

SVÍTIDLA

= zařízení, která **rozdělují, filtrují nebo mění světlo** vyzařované jedním nebo více světelnými zdroji.

- obsahují světelné zdroje, díly pro upevnění a ochranu zdrojů, pomocné obvody, vodiče

- musí splňovat podmínky jednoduché a snadné montáže, jednoduché údržby, dlouhé životnosti a spolehlivosti a z hlediska teploty **nesmí být nebezpečná pro své okolí**.

☐ Světelné činné části svítidel

☐ Konstrukční části svítidla

☐ Elektrické části

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

23

SVÍTIDLA

Třídění svítidel

= základní rozdělení dle účelu, ke kterému jsou určena

Klasifikace svítidel

= podrobnější třídění v rámci určité skupiny svítidel dle konkrétních vlastností (vhodné pro projektanty, výrobce, atd.)

• Třídění svítidel

- Není tak jednoduché a jednoznačné jako u SZ
- Vysoký počet aplikačních oblastí a zrakových úkolů
- Pro jednu oblast použití či pro jeden úkol lze použít i několik různých typů svítidel a naopak

Rozdělení dle účelu

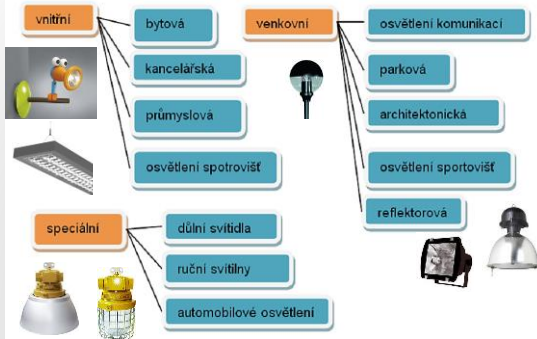
- Technická
- Dekorační
- Orientační a signalizační

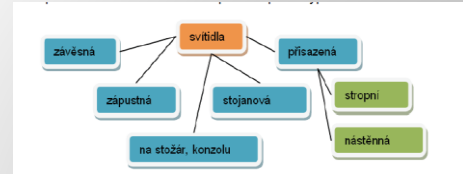
6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

TŘÍDĚNÍ SVÍTIDEL – DLE POUŽITÍ

ROZDĚLENÍ SVÍTIDEL – DLE TYPU MONTÁŽE

Důležité rozdělení – dle použitého zdroje

Svítidla pro:

- Kompaktní zdroje
- Žárovky
- Výbojky
- LED

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

26

VLASTNOSTI SVÍTIDEL

- **Světelné technické**
 - Charakteristika vyzařování světelného toku do okolí
 - Popis jasových poměrů svítidla ovlivňující riziko možného vzniku oslnění
- **Elektrotechnické**
 - Ochrana před úrazem elektrickým proudem a EMC
- **Provozní technické**
 - Ochrana proti vniknutí prachu, pevných cizích těles a vody
 - Mechanická odolnost a odolnost proti výbuchu
 - Tepelné vlastnosti a požární bezpečnost
 - Provozní podmínky
- **Energetická náročnost**
 - Příkon, účinnost, měrný výkon svítidla
- **Vzhled svítidla**
 - Podstatné tam, kde tvoří důležitý estetický prvek
 - Hodnocení v zapnutém i vypnutém stavu

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

27

6. přednáška KEE/ESV 23. března 2016

ELEKTROTECHNICKÉ VLASTNOSTI SVÍTIDEL

28

ELEKTROTECHNICKÉ VLASTNOSTI

❖ Ochrana před úrazem elektrickým proudem

Třídy ochrany (0 až III)

Třída 0 = základní izolace, bez možnosti připojení ochranného vodiče, označení **X** (v ČR není provoz a prodej povolen!!!)

Třída ochrany I	Označení místa připojení ochranného vodiče ke svorce používá se u všech kovových svítidel na nízké napětí
Třída ochrany II	Označení , ochrana dvojitou nebo zesílenou izolací. Používá se nejen u celoplastových svítidel.
Třída ochrany III	Označení , Připojení pouze k SELV nebo PELV zdrojům, typicky halogenové žárovky na napětí 12V nebo LED.

❖ Elektromagnetická kompatibilita – EMC

- Svítidla musí být dočasně odolná **proti elektromagnetickému rušení** a zároveň nesmí být zdrojem rušení
- Posouzení z hlediska elektrostatických výbojů, spojitého rušení a rušení spojitého s napájecí sítí

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

29

ENERGETICKÁ NÁROČNOST

◦ Příkon svítidla

- Většina SZ mimo žárovek potřebují předřadné přístroje

= elektrický příkon, který je odebrán z napájecí sítě pro provoz světelných zdrojů a na krytí ztrát v předřadných přístrojích v zapnutém stavu

- Na štítku udán pouze příkon světelného zdroje
- **Celkový příkon** – pouze z katalogových listů svítidel

◦ Měrný výkon svítidla

= poměr světelného toku vyzařovaného svítidlem a příkonu svítidla

$$l = \frac{\Phi_{sv}}{P_{sv}} = \frac{\Phi_z \cdot \eta_{sv}}{P_z + P_p} \quad (lm/W)$$

Provozní účinnost svítidla

Příkon zdrojů Příkon předřadných zařízení

6. přednáška KEE/ESV

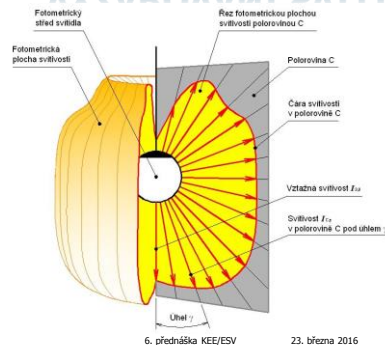
23. března 2016

30

SVĚTELNĚTECHNICKÉ VLASTNOSTI SVÍTIDEL

31

VYZAŘOVÁNÍ SVÍTIDEL

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

32

VYZAŘOVÁNÍ SVÍTIDEL

- Důležité pro použití v praxi
- Nejobecnější popis poskytuje tzv. **fotometrická plocha jas** (jas = veličina na kterou reaguje oko pozorovatele)
 - Výpočet světelně technických parametrů v libovolné vzdálenosti od svítidla
 - Složitá aplikace – použití pro zjednodušení tzv. **fotometrické plochy svítivosti**
 - ✓ Svítidla jsou považována jako bodový zdroj světla
 - ✓ Řezy touto plochou jsou tzv. **čáry (křivky) svítivosti svítidel** – pro zjištění se využívají **fotometrické roviny**

Pro orientační popis – křivky svítivosti uváděny pouze ve vybraných polorovinách (většinou jsou zobrazovány v polárních souřadnicích, ale mohou být i v kartézských, popřípadě jsou hodnoty uvedeny v tabulce)

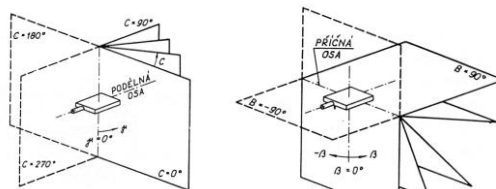
- Rotačně souměrné vyzářující svítidla** – tvar křivek svítivosti je ve všech polorovinách C shodný – pouze jedna křivka svítivosti **C0**
- Rotačně souměrné dle dvou rovin** – **C0-C180** a **C90-C270**

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

33

VYZAŘOVÁNÍ SVÍTIDEL

• **Nejpoužívanější**

- Použití jako doplňková např. u světlometů

6. přednáška KEE/ESV

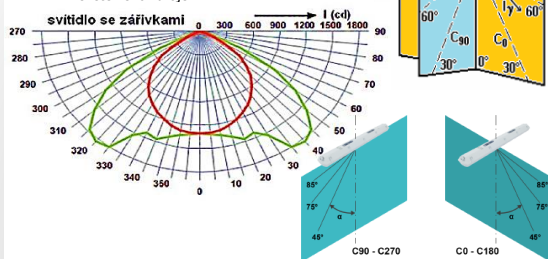
23. března 2016

34

VLASTNOSTI SVÍTIDEL

Lineární světelné zdroje

- rovina C0-C180 je kolmá na osu světelného zdroje

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

35

TŘÍDĚNÍ

Svítidla pro všeobecné osvětlování

= určena pro osvětlení prostoru a míst zrakového úhlu

Třídění svítidel dle rozložení světelného toku do **horního** a **dolního poloprostoru**

Třída rozložení světelného toku	Svítidlo	Rozdělení světelného toku v % toku svítidla do poloprostoru	
		dolního	horního
I	přímé	nad 80	do 20
II	převážně přímé	60 až 80	40 až 20
III	smíšené	40 až 60	60 až 40
IV	převážně nepřímé	20 až 40	80 až 60
V	nepřímé	do 20	nad 80

přímé

převážně přímé

smíšené

převážně nepřímé

nepřímé

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

36

Tvar křivky svítivosti (obr. 7-4)		Oblast úhlů max. svítivosti	Čísel K _F tvaru
označení	název	(°)	
a	koncentrovaná	0 až 15	$K_F \geq 3$
b	hluboká	0 až 30, 150 až 180	$2,0 \leq K_F < 3$
c	kosinová	0 až 35, 145 až 180	$1,3 \leq K_F < 2$
d	pološiroká	35 až 55, 125 až 14	$1,3 \leq K_F$
e	široká	55 až 85, 95 až 125	$1,3 \leq K_F$
f	rovnoměrná	0 až 180	$1,3 \leq K_F$, přičemž $I_{\min} < 0,7 \cdot I_{\max}$
g	sinusová	70 až 90, 90 až 100	$1,3 < K_F$, přičemž $I_0 < 0,7 \cdot I_{\max}$

I_0 je svítivost v optické ose svítidla, I_{\min} min. svítivost, I_{\max} max. svítivost

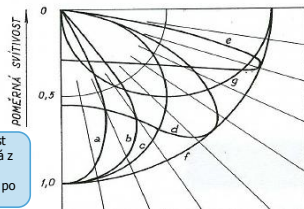
Třídění svítidel tvaru křivky svítivosti

Čísel tvaru křivky svítivosti
= tvar křivky – dle tabulky přiřazení příslušného označení

$$K_F = \frac{I_{\max}}{I_{\text{stř}}}$$

$$I_{\text{stř}} = \frac{1}{9} \sum_{\gamma=5}^{85} I_{\gamma}$$

Svítivost odečtená z křivky svítivosti po 10°

JAS SVÍTIDLA

Důležité pro hodnocení oslnění

= jas světelně činných částí svítidla v jednotlivých směrech

- Určuje se **průměrný jas** celé světelně činné plochy či **jednotlivé jasy dílčích částí** této plochy
- Dílčí jasy - u větších světelně činných ploch - určení maximálního jasu v daném směru
- Měření goniofotometrem, jasoměrem popřípadě komplexní a orientační posouzení digitálním fotoaparátem přizpůsobeným na fotometrická měření

$$L_{\gamma} = \frac{I_{\gamma}}{A \cdot \cos \gamma}$$

Kritická oblast 45 až 85°
od vodorovného pohledu

- **Omezení** – mechanickým oddělením SZ – clony, stínidla, rozptylné kryty
X omezení oslnění → snížení účinnosti svítidla!!!!

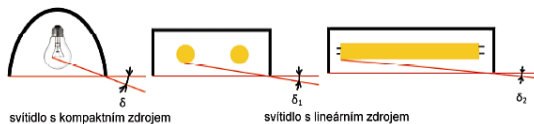
6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

38

JAS SVÍTIDLA

Úhel clonění

Úhel clonění δ udává míru zclonění světelného zdroje svítidlem

= nejmenší ostrý úhel mezi vodorovnou rovinou a přímkou spojující okraj svítidla se světelným zdrojem. U čiré žárovky je to její vláknko, u opalové zářivky nebo výbojky je to povrch baňky.

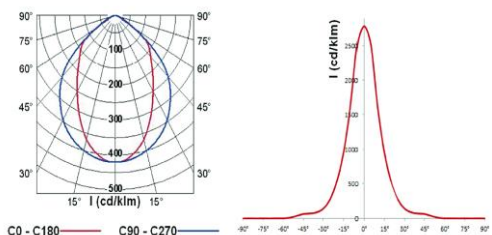
6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

39

VLASTNOSTI SVÍTIDEL

Polární souřadnice – názornější představa o vyzařování svítidel, kartézské jsou ale přesnější.

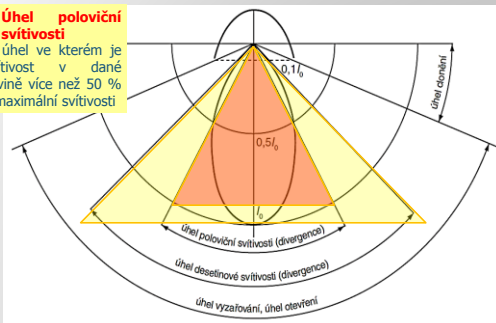
6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

40

Úhel poloviční (desetinné svítivosti)

- **Úhel poloviční svítivosti**
= úhel ve kterém je svítivost v dané rovině více než 50 % z maximální svítivosti

41

SVĚTELNĚ ČINNÉ ČÁSTI

= zajištění základní funkce svítidla

- Upravují **rozložení světelného toku** vyzařovaného SZ a upravují **fotometrické vlastnosti** svítidel
 - Rovnoměrné rozptýlení či usměrnění světelného toku, clonění, úprava spektrálního složení

Světelně činné části

- Reflektory
- Difuzory
- Čochy a refraktory
- Holografické optické prvky
- Světlovody
- Stínidla a kryty
- Filtry

Reflektorové zdroje = není třeba upravovat jejich světelné technické vlastnosti (např. halogenové žárovky, kompaktní zářivky)

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

42

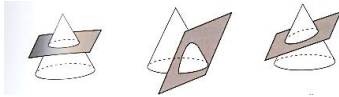
REFLEKTORY

- = **změna prostorového rozložení** světelného toku **odrazem**
- Kvalita materiálu ovlivňuje účinnost svítidla a spektrální složení odraženého světla

Rozdělení dle charakteru odrazných vlastností

❖ Zrcadlové – většinou pouze jeden odraz

- Přesný tvar křivky svítivosti (světlometry, uliční svítidla)
- Velká účinnost, rozmanité rozložení svítivosti, omezení jasu v kritických směrech
- Hliníkový plech, sklo či plast - pokovený
 - Kulový
 - Paraboloidní
 - Elipsoidní
 - Asymetrický

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

43

REFLEKTORY

❖ Matované

- Se smíšeným odrazem, úhel maximální svítivosti odraženého svazku odpovídá úhlu dopadu
- Usměrnění toku a hladká křivka svítivosti
- Nahodilé či podélné kartáčování či leptání

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

44

REFLEKTORY

❖ Difúzní

- Světlo dopadající z libovolného směru je **rovnoměrně rozptylováno do všech směrů** – jas ve všech směrech stejný
- Pro vytvoření **rovnoměrně rozptylného osvětlení**
- Kovy s matovanou povrchovou úpravou či nátěry, plasty

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

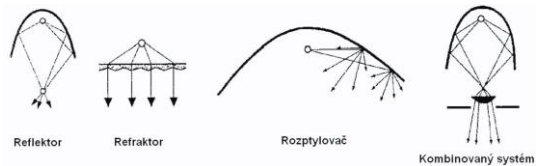
45

DIFUZORY, REFRAKTORY A ČOČKY

- Difuzory** (rozptylovač) = průsvitné materiály měnící prostorové rozložení světelného toku **rozptylem procházejícího světla** (difúzní kryty – zářivky) – opálové sklo nebo průsvitné plasty, **může měnit i odrazem**

○ Refraktory a čočky

= mění prostorové rozložení světelného toku **lomem světelných paprsků**

6. přednáška KEE/ESV

23. března 2016

46

Příště

SVÍTIDLA – JEDNOTLIVÉ ČÁSTI, ÚČINNOST SVÍTIDLA A VÝPOČTY SVĚTELNÉHO TOKU

SVĚTELNÉ POLE A INTEGRÁLNÍ CHARAKTERISTIKY

49